

İLKÖĞRETİM OKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLER VE ÖĞRENİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN ZORBALIĞA YÖNELİK GÖRÜŞLERİ

Hülya KARTAL* Asude BİLGİN**

Öz

Saldırganlık grubunda yer alan çok ciddi ve yaygın bir sosyal problem olan zorbalık, kişi veya kişilerin diğer bir kişiyi incitmek/zarar vermek amacıyla tekrarlı saldırgan davranışlarda bulunması olarak tanımlanmaktadır. Bu çalışmanın amacı, zorbalığın yaygınlığını, öğretmen ve öğrenci ifadelerine göre saptamak ve karşılaştırmaktır. Araştırmaya Bursa'da iki ilköğretim okulunun 4.5.6.7 ve 8.sınıflarında öğrenim gören 545 (296'sı kız; 249'u erkek) öğrenci ve bu okullarda görev yapan 87 öğretmen katılmıştır. Çalışmada Colorado Okul İklimi Surveyi (Garrity et al., 1996)'nin Türkçeleştirilmiş formu kullanılmıştır. Bulgular, öğretmenlerin bildirdiği sıklık oranlarının öğrencilerin bildirdiklerinden anlamlı biçimde yüksek ($p<.05$) olduğunu göstermektedir. Öğrenciler en yüksek oranda sözel zorbalığa uğradığını bildirirken; öğretmenler ise bunu fiziksel zorbalık olarak rapor etmektedir. Öğrenciler zorbalığın en yüksek oranda bahçede; öğretmenler ise bahçe ve koridorda yapıldığını bildirmekte; zorbalığa uğrayan öğrenciler zorbalığa uğradığını en yüksek oranda (% 40,9) "bir arkadaşına anlatma" seçeneği ile ifade ederken; öğretmenler ise öğrencilerin zorbalığa uğradığını daha çok (%62,1) okuldaki bir yetişkine anlattığını rapor etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Zorbalık, ilköğretim, zorba, kurban

Abstract

Bullying is defined as the intentional behaviors of an individual or a group to hurt or injure another person repeatedly over time. Bullying is a kind of aggressive behavior and it is a serious and widespread social problem. The purpose of the study was to investigate the prevalence of bullying according to the reports of teachers and the students and to compare these. 545 students from four to eight grades of two elementary schools in Bursa at lower SES and 87 teachers were participated in this descriptive study. Turkish translation version of Colorado School Climate Survey was used in the study. The frequency of the teachers for different kinds of bullying were significantly higher than frequency of students ($p<.05$). The most frequent bullying type is verbal bullying according to the students, but it was physical bullying according to the teachers. The students said that the bullying mostly takes place in the garden; on the other hand the teachers reported that it takes place mostly in the garden and corridors of the school. 40.9% of the students expressed that they talk with their friends when they are bullied, but the teachers declared that the students talk to an adult in the school when they are bullied (62.1%).

Keywords: Bullying, elementary education, bully, victim

Bundan çeyrek asır öncesine kadar çocuğun gelişiminin doğal bir parçası olduğuna inanılan zorbalık, günümüzde hem çocukların psikolojik ve fiziksel sağlığı hem de okul güvenliği açısından ciddi potansiyel taşıyan bir tehdit olarak değerlendirilmektedir (Stockdale, Hangaduambo, Duys, Larson ve Sarvela, 2002). Saldırganlık grubunda yer alan zorbalık çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin Hazler (1992) zorbalığı, bir veya birkaç öğrencinin bir başka öğrenciye fiziksel veya psikolojik olarak tekrar tekrar zarar vermesi olarak tanımlarken, Randall (1997), kişi veya kişilerin diğer bir kişiyi incitmek/zarar vermek amacıyla saldırgan davranışlarda bulunması şeklinde betimlemiştir. Zorbalığı tanımlarken Hazler (1992) saldırganlığın “tekrarlı” olması üzerinde dururken Randall (1997) “amaçlı” olmasını vurgulamış; ancak bunun tekrarlı olup olmamasına değinmemiştir. Olweus (1991a) da bir kişiye yapılan saldırganlığın zorbalık sayılabilmesi için bunun “tekrarlı” olması gerektiğini, bu tür davranışların yalnızca bir kez gerçekleşmesi durumunda zorbalık olarak nitelenemeyeceğini belirtmiştir. Bu özellikleri içeren bir başka tanım da Besag (1989) tarafından yapılmıştır. Besag, zorbalığı “fiziksel güç bakımından karşısındakine karşı koyamayacak güçte olan bireye daha güçlü olan kişi/ler tarafından, bu kişiyi incitmek/rahatsızlık vermek/ huzursuz etmek gibi amaçlarla tekrarlı olarak yapılan fiziksel, psikolojik, sosyal veya sözel saldırılar” olarak tanımlamıştır (Aktaran Ma, Stewin ve Mah, 2001). Araştırma bulgularında çeşitliliğe de neden olan tüm bu farklı tanımlamalara karşın araştırmacıların üzerinde birleştiği nokta zorbalığın ciddi, yaygın bir sosyal problem olduğu gerçeğidir. Zorbalık yaşamın farklı alanlarında karşımıza çıkmaktadır. Bunlar okul zorbalığı, iş yeri zorbalığı (mobbing), politik zorbalık, askerî zorbalık ve son yıllarda sık sık işitmeye başladığımız siber zorbalık olarak sıralanabilir. Okullarda yaşanan zorbalık şiddetin en yaygın ve öğrencileri en çok etkileyen biçimdir (Batsche ve Knoff, 1994) ve okullar var olduğu sürece problem yaratmaya devam edecektir.

Zorbalık günümüzde başta aileler olmak üzere okul yöneticileri ve eğitimciler için hem okul içinde hem de okul dışında pek çok soruna yol açtığı açıkça görülen bir olgudur ve bu konuda yaşanan olaylar görsel basına da sık sık yansımaktadır. Öyle ki zorbalıkla ilgili ilk kapsamlı çalışmaların yapılmasının odağında 1982’de Norveç’te 10–14 yaşlarındaki üç gencin akranları tarafından okulda ciddi şekilde zorbalığa uğradıkları için intihar ederek ölmeleri yer almaktadır (Olweus, 1991a, 1991b’den aktaran Ma, Stewin ve Mah, 2001). Bu olay üzerine 1983’te Norveç Eğitim Bakanlığı tarafından ulusal bir kampanya başlatılmış ve okullardaki zorba-kurban problemlerine yoğunlaşmıştır.

Araştırma sonuçları zorbalığın özellikle de ilköğretim öğrencileri arasında oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Örneğin, Nansel ve diğerleri (2001) Amerika Birleşik Devletleri'nde 6–10. sınıf düzeyinde 15.686 öğrenci ile çalışmışlar ve bu öğrencilerin %10,6'sının zorbalığa uğradığını bildirmişlerdir. Finlandiya'da 1–5.sınıf düzeyinde zorbalığa uğradığını rapor eden öğrencilerin oranının yüzde 11,3 olduğu bildirilmiştir (Olafsen ve Viemrö, 2000). Greeff (2004)'in 4, 5 ve 6.sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmada ise öğrencilerin yüzde 56,4'ü bir dönem içinde zorbalığa uğradıklarını söylemişlerdir. Ayrıca İngiltere'de Glover, Gough, Johnson ve Cartwright'in (2000) yaptığı bir survey çalışmasının sonuçları 11–16 yaşlarındaki 4700 çocuğun %75'inin fiziksel zorbalığa uğradığını ortaya koymuştur. Avustralya'da Rigby (1997) 25.000 okul çocuğu ile çalışarak yedi öğrenciden birinin haftada en az bir kez zorbalıkla karşılaştığını yazmıştır

Öğrenci raporlarından elde edilen sonuçlar bu şekilde olmasına karşın, araştırma sonuçları eğitimcilerin pek çoğunun sözel veya psikolojik zorbalık türlerini zorbalık olarak nitelemediklerini ve zorbalığı sadece fiziksel bir saldırı olarak değerlendirdiklerini ortaya koymaktadır. Aslında 1980'lerin ortalarında zorbalıkla ilgili ilk çalışmalar da doğrudan ve fiziksel zorbalıkla ilgili olarak başlamış, ancak 1990'ların başlarından itibaren ise doğrudan olmayan zorbalık türleri de dikkate alınmaya başlanmıştır (Björqvist, Lagerspetz, ve Kaukiainen, 1992). Bu nedenlerle zorbalığın yaygınlık ve sıklığı ile değişik zorbalık türleri hakkında öğrencilerin bildirdiği oranlar ile öğretmenlerin bildirdiği oranlar karşılaştırıldığında oldukça farklı sonuçlar elde edildiği görülmektedir. Hazler, Miller, Carney ve Green'in (2001) yaptığı araştırmada, öğrenciler sözel ve psikolojik zorbalığın fiziksel zorbalıktan daha yaygın olduğunu rapor ederken, öğretmenlerin ise yalnızca birkaçı bu tür davranışları zorbalık olarak gördüklerini rapor etmişlerdir. Boulton (1997) öğretmenlerin zorbalığı nasıl tanımladıkları ve zorbalığa karşı tutumlarını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, öğretmenlerin ¼'ünün (%25) isim takma, dedikodu yayma ve gruptan dışlamayı zorbalık olarak görmediklerini saptamıştır. Benzer şekilde Holt ve Keyes'in (2004) öğretmenlerle yaptığı çalışmada da, katılımcıların %27'sinin “birazcık alay etmenin kişiyi pek incitmediğini” düşündükleri belirlenmiştir (Aktaran Bauman ve Del Rio, 2005).

Öte yandan Bauman ve Del Rio (2005), öğretmenlerin %70'inin zorbalığa “her zaman” müdahale ettiğini bildirdiğini, öğretmenlerinin zorbalığa “her zaman” müdahale ettiğini bildiren öğrencilerin oranının ise %25 olduğunu belirlemişlerdir. Bir başka gözleme dayalı yapılan araştırmada Doll, Song ve Siemers (2004), öğretmenlerin yalnızca %18'inin zorbalığa müdahale ettiğini rapor etmişlerdir. Bir

diğer çalışmada üçüncü sınıf öğrencilerinin yalnızca yüzde 35'i öğretmenlerinin zorbalığı engellemeye çalıştığını ve yine sadece yüzde 25'i yöneticilerin bu konuyla ilgilendiğine inandıklarını bildirmişlerdir (Aktaran Bauman ve Del Rio, 2005). Craig, Pepler ve Atlas'ın (2000) yaptığı araştırmada öğrenciler, yetişkinlerin zorbalığa *nadiren* müdahale ettiklerini aktarmışlardır. Cooper ve Snell (2003) ise çalışmasında, öğretmenlerin zorbalığı sık sık durdurduklarını rapor etmişlerdir. Cohn ve Canter (2002) öğretmenlerin yalnızca %4'ünün Yoon ve Kerber (2003) de ¼'ünün zorbalığa müdahale ettiklerini bildirdiklerini belirlemiştir. Bu bulgulara paralel olarak Hoover ve arkadaşlarının (1992) çalışmasında kurbanların %60'ı okullarının zorbalık olaylarında sorumluk alma bakımından yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Doll ve arkadaşları (2004) da zorbalığın okullarda yaygın olmasına ve öğrencilerin zorbalıkla ilgili sorunları öğretmenlerine bildirmelerine karşın öğretmenlerin zorbalığa karşı etkili şekilde müdahale etmediklerini bildirmektedir (Aktaran Bauman ve Del Rio, 2005). Aynı şekilde Pepler, Craig, Ziegler ve Charach (1994) da öğretmenlerin %85'inin her zaman veya sık sık zorbalığa müdahale ettiklerini rapor ettiğini, buna karşın öğrencilerin ise yalnızca %35'inin bunu doğruladığını yazmıştır. Bu farklar öğretmenlerin zorbalığı nasıl algıladıkları ve nasıl bir tepki vermeleri gerektiğine inanmaları ile bağlantılıdır. Öğretmenler hangi zorbalık davranışlarının öğrencileri ne şekilde etkilediğinin farkında olmadıkları veya bu davranışları zorbalık olarak algılamadıkları sürece doğal olarak bu tür durumlara karşı edilgen tutumlar sergileyecek ve müdahale etmeyeceklerdir.

Öğretmen ve öğrencilerin bildirdikleri zorbalığın çeşitli değişkenleri ile ilgili oranlar arasında bu denli farklılık olmasının altında yatan en önemli nedenlerden biri öğretmenlerin zorbalık algılarıdır (Siann, Gallagher, Lockhart ve Rawson, 1993). Cooper ve Snell (2003) de öğrenci, öğretmen ve ailelerin bildirdikleri zorbalık oranları arasındaki farklılığın nedenlerini öğrencilerin zorbalığa uğradığını anne-baba ve öğretmenlerine söylememeleri ve tarafların zorbalık algılarındaki farklılıklar ile açıklamıştır. Öğrencilerin zorbalığa uğradığını yetişkinlere anlatmamasının nedenleri ise öğretmenleri ve anne-babalarının kendilerine yardım edemeyeceklerini düşünmeleri veya zayıf görünmek istememeleridir. Çocukların zorbalığı yetişkinlere söylememesinin bir diğer önemli nedeni de böyle bir korunma tepkisinin zorbayı kızdırmaktan korkmaları ve misilleme yapmasından çekinmeleridir (Pepler, Craig, Ziegler ve Charach, 1994). Oysa öğretmenlerin zorbalığa müdahalesi kurbanları olumlu olarak etkilemekte ve onların zorbalığa yeterince müdahale etmemesi ise kurbanların öğretmenlerinin kendilerini korumadığı veya koruyamadığı şeklinde algılanmasına yol açmaktadır. Öğretmenlerin zorbalığa yönelik bu esnek yaklaşımı

kurbanları yalnız ve çaresiz bırakmaktadır. Zaten zorbalığa uğradıklarını çevresindekilere söylememe eğiliminde olan bu kurbanlar tutarlı ve uygun bir girişimin olmaması durumunda sessiz kalacak ve zorbalığa uğramaya devam edeceklerdir.

Diğer yandan Horn ve Socherman (1996) yetişkinlerin ya zorbalıkla nasıl başa çıkacağını bilmediklerini veya müdahale ederlerse sorunu tırmandırmaktan korktuklarını öne sürmektedirler. Son bir değişken olarak belirtmek gerekirse; ne yazık ki zorbalık taktiklerinin normal ve zararsız olduğu hakkında yaygın bir inanış vardır (Hazler, Hoover ve Oliver, 1992; Remboldt, 1994a; 1994b). Özellikle de ilköğretim okullarındaki birçok eğitimci zorbalıkla bağlantılı incitici davranışları çocuksu davranışlar olarak nitelendirmektedir (Clarke ve Kiselica, 1997). Ambert (1994), zorbalığa hoşgörü ile yaklaşılmasının aşağıdaki nedenlerle açıklanabileceğini ifade etmiştir.

- a- Zorbalık genellikle yetişkin denetiminin olmadığı özel ortamlarda gerçekleşmektedir.
- b- Yetişkinlerin çoğu çocukların toplumsal olarak “masum” olduklarına inanırlar.
- c- Çocuk gelişimi uzmanlarının çoğu da ailenin, özellikle de annenin çocuk üzerinde birincil etkiye sahip olduğunu kabul ederek akran etkilerini göz ardı etmektedir (Aktaran Ma, Stevin ve Mah, 2001).

Teneffüsler, öğrencilerin akranlarıyla etkileşimini ve sosyal becerilerinin gelişimini sağlar. Oysa zorbalık temelde teneffüslerde gerçekleştirilir. Okul bahçesi zorbalığın en sık yaşandığı yerdir. Burayı koridorlar, sınıflar, kantin ve tuvaletler izlemektedir (Fekkes, Pijpers ve Verloove-Vanhorick, 2005). Buchanan ve Winzer'in (2001) çalışmasında öğrenciler, zorbalığın en çok bahçede olduğunu; çünkü öğretmenlerin etrafta olmadığını veya olsalar bile bu geniş ve kalabalık ortamda olan biteni göremediklerini anlatmışlardır. Bu durum hem bu yerlerdeki öğretmen denetiminin yeterli olmadığına işaret etmekte hem de öğretmenlerin zorbalık hakkındaki farkındalık düzeylerini göstermektedir. Oysaki araştırma sonuçları yetişkinlerin hem müdahale hem de önlemeye yönelik aktif teknikleri kullanarak okullardaki zorbalığın azaltılabileceğini göstermektedir (Olweus, 1993'den aktaran Cooper ve Snell, 2003). Başlangıçta okula gelmeyi istememe, zamanla akademik başarının düşmesi, öz saygı düzeyinin düşüklüğü ve daha da ilerleyen aşamalarda intihar girişimine dek olumsuz etkilerinin olduğu belirlenen zorbalık konusunda belki de öncelikle ve ivedilikle atılması gereken adım, bu

konunun önemi hakkında eğitimcilerin bilgilendirilmesi ve zorbalıkla baş etme stratejileri konusunda desteklenmeleri olacaktır.

Ülkemizde de son 10 yıldır, okullardaki şiddet başta medya olmak üzere anne-babaların ve Millî Eğitim Bakanlığının dikkatini çekmekte ve konu üzerinde araştırmalar yapılmaktadır. Yıldırım (2001) 8–11 yaşındaki çocuklarda zorbalık, aile çevresi ve popüler olma arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışma zorbalığın, kurbanların ve zorba-kurbanların (kışkırtıcı kurban) ve kontrol grubunun aile çevreleri arasında anlamlı bir fark olmadığına işaret etmektedir. En az popüler olanlar zorbalık ve zorba-kurbanlardır. 2001’de Kepenekçi ve Çınkır (2006) 692 lise öğrencisinin %33’ünün sözel olarak, %35,5’unun fiziksel olarak, %28,3’ünün duygusal olarak ve %15,6’sının cinsel olarak zorbalığa uğradığını rapor etmişlerdir. Çalışmada ayrıca erkeklerin kızlarda daha çok fiziksel zorbalık kullandığı, kaba şakalar yaptığı ortaya konmuştur. Kurbanın karşılaştığı en tipik zorbalık biçimleri sırasıyla: İtme (%58,1 kızlar; %63,5 erkekler), isim takmadır (%44,1, %61,8). Öğrenciler ayrıca yetişkinlerden hiç bir şekilde yardım almadıklarını belirtmişlerdir. Dölek (2002) tarafından, İstanbul ili ilk ve orta dereceli okullarında zorbaca davranışların varlığını, bu sorunla ilgili çeşitli ilişkileri betimlemeyi amaçlayan araştırmada elde edilen bulgular, öğrencilerin %51.26’sının bir dönem boyunca bir iki kezden haftada birkaç kez kadar değişen sıklıklarda zorbaca davranışa uğradığını, %37.9’unun ise diğer öğrencilere karşı yine bir dönem boyunca bir iki kezden haftada birkaç kez kadar varan zorbaca davranışta bulunduğunu veya zorbaca davranan bir grupta yer aldığını göstermektedir. Sadece bir veya iki kere zorbalığa uğrama veya zorbaca davranışta bulunma dikkate alınmayacak olsa bile ara sıra veya daha sık zorbalığa uğrama yüzdesi 22.48, ara sıra veya daha sık zorbaca davranışta bulunma yüzdesi ise kızlarda 7.67, erkeklerde 16.62’dir. Haftada birkaç kez zorbalığa uğradığını söyleyen (kronik mağdurlar) öğrencilerin oranı % 8.17, zorbaca davranışta bulunan (kronik zorba) öğrencilerin oranı kızlarda %2.56 erkeklerde %6.37’dir. Öğrenciler arasındaki zorba/mağdur davranış çeşitliliği incelendiğinde ise sosyal-sözel zorbaca davranışlardan "alay etme" davranışının en fazla rastlanan davranış olduğu belirlenmiştir. Zorbaca davranışta bulunan öğrencilerin yapısı incelendiğinde hem kızlar hem de erkeklerin, erkekler tarafından zorbalığa uğrama yüzdelерinin (erkeklerde %28.65, kızlarda %16.96) en yüksek olduğu görülmektedir. Ayrıca Kapıcı (2004) ilköğretim öğrencilerinde zorbalık tipi, şiddeti ve bunların depresyon, kaygı ve kendine güven ile ilişkilerini araştırmıştır. Sonuçlar dört ve beşinci sınıfa devam eden 206 öğrenciden %40’ının zorbalığa uğradığını göstermektedir. Ayrıca zorbalık demografik değişkenlerden daha çok

psikolojik değişkenlerle bağlantılı bulunmuştur. Pişkin (2006) tarafından ilköğretim öğrencileri arasında yaşanan akran zorbalığı olgusunun türleri ve sıklığını ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmaya, Ankara'daki dört ilköğretim okulunun 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıfında öğrenim gören 1154 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin yüzde 35'i düzenli olarak zorbalığa uğradıklarını; %6'sı ise zorbalık yaptığını rapor etmiştir. Erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek oranlarda zorbalık yaptığı; kurban olarak ise kız öğrencilerin oranının erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu belirlenmiştir. Öğrenciler en fazla sözel zorbalığa uğradıklarını, bunu fiziksel ve dolaylı zorbalığın izlediğini rapor etmişlerdir. Ayrıca erkek öğrencilerin fiziksel, kız öğrencilerin ise sözel ve dolaylı zorbalığa (dışlama, oyuna almama, dedikodu, vb.) anlamlı biçimde daha fazla uğradıkları belirlenmiştir.

Yukarıda da görüldüğü gibi, Türkiye'de zorbalıkla ilgili yapılan araştırma sayısının hâlâ oldukça sınırlı olduğu söylenebilir. Şimdiye kadar yapılan araştırmalarda çoğunlukla sadece öğrenci görüşlerinin belirlendiği dikkat çekmektedir. Oysa bu konuda zorbalığa uğrayan öğrenciler kadar zorbalığa tanık olan ve müdahale edebilecek konumda olan öğretmenlerin de öğrencilerle birlikte düşüncelerinin belirlenmesi, öğretmenlerin öğrenciler arasında yaşanan zorbalığa yönelik farkındalık düzeylerinin ve nasıl müdahale ettiklerinin belirlenmesi son derece önemlidir. Çünkü öğretmenler bu konuda hem zorbalığın önlenmesi hem de zorbalığa etkili olarak müdahale edilmesi bakımından anahtar rol oynamaktadır. Bu nedenlerle söz konusu araştırmanın bu alanda yapılan çalışmalara öğretmenlerin bakış açısının ve farkındalık düzeylerinin belirlenmesi açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile okullarda yaşanan zorbalığa ilişkin ilköğretim öğrencileri ile ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır: İlköğretim öğrencileri ve öğretmenlerine göre; 1- Okullarında yaşanan zorbalığın yaygınlığı nedir? 2- Zorbalığı yapanlar kimlerdir? 3- Zorbalık nerelerde yapılmaktadır? 4- Öğrenciler zorbalığa uğradığını kime söylemektedirler?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma genel tarama modeline dayanmaktadır.

Katılımcılar

Araştırmaya Bursa’da iki ilköğretim okulunun 4, 5, 6, 7 ve 8.sınıflarında öğrenim gören 545 (296’sı kız; 249’u erkek) öğrenci ve bu okullarda görev yapan 103 öğretmenin 87 (30’u bayan; 57’si erkek)’si katılmıştır. Bursa İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nden alınan bilgiye göre okullar alt sosyo-ekonomik düzeyi temsil etmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada zorbalığa yönelik davranışların sıklığını belirlemeye ilişkin ifadeleri içeren Colorado Okul İklimi Surveyi’nin (Garttiy, Jens, Porter, Sager ve Short-Camilli, 1996) (Colorado School Climate Survey) Türkçeleştirilmiş ve sadeleştirilmiş formu kullanılmıştır. Bilgi formu öğrenci ve öğretmenin ifadesiyle zorbalık türleri, zorbalığı yapanların kim(ler) olduğu, kurbanın zorbalığa uğradığı yerler, kurbanın zorbalığı anlattığı kişiler, seyirciye göre zorbalık türleri, seyircinin zorbalığa karşı yaptıkları, öğrencilerin kendilerini güvende hissettiği yerler, öğrencilerin okul iklimi hakkındaki görüşleri ve öğrencilerin zorbalıkla ilgili görüşlerini belirlemeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır. Bu çalışmada ise öğrencilerin ve öğretmenlerin son bir ay içinde haftada bir kez veya daha fazla, karşılaştıkları zorbalık türleri, zorbalığı yapanların kim(ler) olduğu, zorbalığın yapıldığı yerler, zorbalığın anlatıldığı kişiler ile ilgili görüşleri araştırılmıştır. Her bir maddenin uygulanma sıklığı, “asla (1), haftada bir defadan az (2), haftada bir defa (3), haftada 2-4 defa (4) ve haftada 5 defa veya fazla (5)” olmak üzere beşli Likert tipi derecelendirme ile değerlendirilmiştir. Bu araştırmada, öğrenciler zorbalığa ilişkin maddeleri uygulamadan önceki son bir ayda yaşadıklarına göre yanıtlamışlardır. Bu maddeler “Geçen ay boyunca diğer çocuk/lar bana vurdu veya tekmeledi. Geçen ay boyunca diğer çocuk/lar bana kötü sözler söyledi, alay etti veya isim taktı.” şeklinde ifade edilmiştir. Bu davranışlara son bir ay boyunca hiç maruz kalmayan öğrenci/lerin bu maddeye ilişkin yanıtlarını “asla” olarak bildirebilecekleri araştırmacılar tarafından belirtilmiştir. Katılımcıların maddelere ilişkin görüşleri için hesaplanan Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı zorbalığa uğradığını bildiren öğrencilerin zorbalık türlerine yönelik görüşleri için .70, öğretmenlerin öğrencilerin uğradığı zorbalık türlerine ilişkin görüşleri için ise .85 olarak belirlenmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uygulama öğrenci ve öğretmenlere sınıflarında araştırmacı tarafından yapılmıştır. Uygulamaya geçmeden önce öğrenciler, araştırma konusu hakkında bilgilendirilmiştir. Öğrencilerden okul adlarını, sınıf düzeylerini ve cinsiyetlerini yazmaları istenmiştir. Uygulamanın bir sınav ya da test olmadığı ve bu nedenle isimlerine de ihtiyaç duyulmadığı özellikle belirtilmiştir. Ayrıca verecekleri yanıtların gizliliği konusunda öğrencilere güvence verilmiştir. 2006 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilen uygulama her bir grupta 20–30 dakika sürmüştür. Verilerin analizinde öğrenci ve öğretmen raporlarına göre, ilköğretim öğrencilerinin uğradığı zorbalık türleri, zorbalığı yapanlar ve zorbalığın olduğu yerlerin oranlarını belirlemek için yüzde ve frekans hesaplanmıştır. Zorbalık türleri ve zorbalığı yapanların oranları bakımından öğretmen ve öğrenci raporları arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla Kay-Kare testi yapılmıştır. Anlamlılık değeri .05 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde ilköğretim öğrencilerinin ve öğretmenlerinin okullarında yaşanan zorbalık türleri, zorbalığa verilen tepkiler, zorbalığı yapanların kim(ler) olduğu, zorbalığın yapıldığı yerler ve zorbalığa uğrayanların zorbalığı anlattığı kişilere yönelik raporlarına dayanan verilerin analizinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

1- Zorbalığın Türleri ve Sıklığına İlişkin Bulgular

Tablo 1

Öğretmen ve Öğrenci Raporlarına Göre Öğrencilerin Uğradığı Zorbalık Türleri ve Oranları

	Öğrenci		Öğretmen		p (kay kare)
	n	(%)	n	(%)	
Geçen ay boyunca haftada bir veya daha fazla					
Vurma veya tekmeleme	245	44.0	75	86.2	<.001 (51.07)
Kötü sözler söyleme, alay etme veya isim takma	333	61.1	66	75.9	<.01 (7.02)
Doğru olmayan hikâyeler anlatma	97	18.8	33	37.9	<.001 (18.61)
Yaptıkları şeylerde aralarına almama	113	20.7	30	34.5	<.01 (8.10)
Canını acıtmakla veya eşyalarını almakla tehdit etme	83	15.2	21	24.1	<.05 (4.33)
Başkasına ait olan şeyleri alma	65	11.9	42	48.3	<.001(70.48)

Son bir ay boyunca haftada bir veya daha fazla zorbalığa uğradığını bildiren öğrencilerin ve buna ilişkin öğretmen görüşlerine ait oranları gösteren Tablo 1 incelendiğinde;

* Zorbalığın bütün türlerinde öğretmenlerin bildirdiği sıklıkların zorbalığa uğradığını bildiren öğrencilerin sıklıklarına göre anlamlı derecede yüksek olduğu;

* Öğrenciler en yüksek oranda (%61,1) sözel zorbalığa uğradığını bildirirken öğretmenlerin bunu fiziksel zorbalık (%86,2) olarak rapor ettiği;

* Öğrenciler en düşük oranda (%11,9) başkaları tarafından eşyalarının alındığını; öğretmenler ise öğrencilerin en düşük oranda (%24,1) başkaları tarafından canını acıtmakla veya eşyalarını almakla tehdit edildiğini rapor ettiği görülmektedir.

2- Zorbalığı Yapan/lara İlişkin Bulgular

Tablo 2

Zorbalığı Yapanların Oranları

	Öğrenci		Öğretmen		p (kay kare)
	f	(%)	f	(%)	
Erkek	306	56.1	57	65.5	- (2.69)
Kız	140	25.7	39	44.8	<.001 (13.53)
Bir grup	121	22.2	60	69.0	<.001 (80.27)

Zorbalığı yapan/ların kim/ler olduğunu gösteren Tablo 2 incelendiğinde;

* Öğrenci ve öğretmen raporlarına göre kız ($\chi^2=13.53$; $p<.001$) ve grup tarafından ($\chi^2=80.27$; $p<.001$) yapılan zorbalık oranları bakımından anlamlı derecede farklılık olduğu, tarafların bir erkek tarafından yapılan zorbalığa ilişkin raporları arasında ise anlamlı farklılık olacak düzeyde olmasa da öğretmenlerin bildirdiği oranın (%65) öğrencilerin bildirdiği orana (%56,1) göre daha yüksek olduğu;

* Öğrenci raporlarına göre zorbalığın en yüksek oranda erkekler tarafından yapıldığı (%65,5) öğretmen raporlarına göre ise bir grup tarafından yapıldığı (%69,0);

* Zorbalığı yapanın erkek olduğunu bildiren öğrencilerin oranının (%56,1) kız öğrencilerin zorbalık yaptığını bildiren öğrencilerin oranından (%25,7) iki kat daha fazla olduğu

* Öğrenciler tarafından zorbalığın en düşük oranda (%22,6) bir grup tarafından yapıldığı; öğretmenler tarafından ise kız öğrenciler (%44,8) tarafından yapıldığının rapor edildiği görülmektedir.

3- Zorbalığın Olduğu Yerlere İlişkin Bulgular

Tablo 3

Zorbalığın Olduğu Yerlerin Oranı

	Sınıf		Bahçe		Koridor		Okul yolu		Tuvalet		Kantin	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Öğrenci	233	42.8	246	45.1	130	23.9	149	27.3	69	12.7	57	10.5
Öğretmen	42	48.3	66	75.9	66	75.9	30	34.5	12	13.8	9	10.3

Öğrenci ve öğretmen raporlarına göre zorbalığın olduğu yerlerin oranlarını gösteren Tablo 3'e bakıldığında,

* Öğrencilerin zorbalığın en yüksek oranda (%45,1) bahçede yapıldığını; öğretmenlerin ise bahçe ve koridorda (%75,9) yapıldığını bildirdiği;

* Öğrenci raporlarına göre bahçenin ardından zorbalığın en sık sınıf (% 42,8) ve okul yolunda (% 27,3) yapıldığı; öğretmen raporlarına göre ise bahçe ve koridoru, sınıf (% 48,3) ve okul yolunun izlediği (% 34,5);

* Hem öğrencilerin hem de öğretmenlerin okul tuvaletleri ve kantininde yaşanan zorbalığın yaklaşık olarak % 13 oranında rapor ettiği görülmektedir.

4- Zorbalığın Anlatıldığı Kişilere İlişkin Bulgular

Tablo 4

Öğrenci ve Öğretmen Raporlarına göre Öğrencilerin Zorbalığa Uğradığını Anlattığı Kişiler

	Öğrenci		Öğretmen	
	f	%	f	%
Bir arkadaşına	223	40.9	18	20.7
Anneme veya babama	184	33.8	24	27.6
Hiç kimseye	121	22.2	12	13.8
Okuldaki bir yetişkine	76	13.9	54	62.1
Bir başkasına	46	8.5	12	13.8

Öğrenci ve öğretmen raporlarına göre öğrencilerin zorbalığı anlattığını gösteren Tablo 4 incelendiğinde,

* Zorbalığa uğrayan öğrenciler zorbalığa uğradığını en yüksek oranda (% 40,9) “bir arkadaşına anlatma” seçeneği ile ifade ederken; öğretmenler zorbalığa uğrayan öğrencilerin zorbalığa uğradığını en yüksek oranda (%62,1) okuldaki bir yetişkine anlattığını;

* Hem zorbalığa uğrayan öğrencilerin hem de öğretmenlerin zorbalığa uğrayan öğrencinin zorbalığa uğradığını ikinci sırada (öğrencilerin %33,8’i; öğretmenlerin %27,6’sı) anne veya babasına anlattığını;

* Öğrencilerin 1/5’inin (%22,2) zorbalığa uğradığını hiç kimseye anlatmadığını; bu oranın öğretmenlerde yüzde 13,8 olduğu;

* Öğrencilerin yalnızca yüzde 13,9’unun zorbalığa uğradığını okuldaki bir yetişkine anlattığını rapor ettiği görülmektedir.

Tartışma

İlköğretim okullarında yaşanan zorbalığa ilişkin ilköğretim öğrencileri ve bu okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşlerinin belirlenmesi ve karşılaştırılması amacıyla yapılan araştırmanın bulguları genel olarak araştırmanın yapıldığı okullarda zorbalığın oldukça yaygın olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin bildirdiği zorbalık sıklıklarının bütün zorbalık türlerinde öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olması dikkat çeken bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bulgular zorbalığa uğrayan öğrencilerin önemli bir kısmının zorbalığa uğradığını rapor etmediğinin veya edemediğinin de bir işareti olarak görülmektedir. Bulgular ayrıca öğretmenlerin zorbalığı bu denli açıkça rapor etmelerinin arkasında kendilerini bu konuda hiç sorumlu hissetmemelerinin yattığına da işaret etmekte olabilir.

Öğretmen raporlarındaki sıklıkların öğrencilerinkine göre daha yüksek olduğunu destekleyen araştırma bulguları olduğu gibi tam tersi sonuçlar elde edilen yani öğrenci cevaplarındaki sıklıkların daha yüksek olduğunu gösteren araştırma sonuçları da vardır. Örneğin Boulton (1997)’in İngiltere’de anaokulu ve ilköğretim düzeyindeki öğrenciler ve bu okullarda görev yapan öğretmenlerle yaptığı araştırmada öğretmenler, öğrencilerden anlamlı derecede yüksek oranlarda zorbalık yapıldığını bildirmiştir. Stockdale ve arkadaşları (2002)’nin yedi ilköğretim okulunda öğrenim gören 4, 5 ve 6. sınıf öğrencileri arasında yaşanan sözel, fiziksel

ve gruptan dışlama türündeki zorbalığın yaygınlığını belirlemek amacıyla 739 öğrenci, 37 öğretmen ve 367 anne-babayla yaptıkları araştırma sonucunda, öğretmenlerin gözlemediği sözel ve fiziksel zorbalık düzeylerinin hem öğrencilerin hem de ailelerin bildirdiği zorbalık oranlarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Naylor, Cowie, Cossin, Bettencourt ve Lemme'nin (2006) yaptığı çalışmada da öğretmenlerin öğrencilerden daha yüksek oranlar bildirdiği belirlenmiştir. Buna karşın New York'taki ortaokullarda öğrenim gören öğrenciler ve bu okullarda görev yapan öğretmenler ile zorbalık üzerine bir araştırma yapan Barone (1995), öğrencilerin %58,8'inin zorbalığa uğradığını rapor ederken öğretmenlerin ise öğrencilerinin zorbalığa uğrama oranını %16 olarak rapor ettiklerini belirlemiştir (Aktaran Stockdale ve ark., 2002). Öte yandan Cooper ve Snell (2003), öğrenci, öğretmen ve ailelerin bildirdikleri zorbalık oranları arasındaki farklılığın nedenlerini, öğrencilerin zorbalığa uğradıklarında ailelerinin ve öğretmenlerinin kendilerine yardım edemeyeceklerini düşünmeleri, tarafların ne tür davranışları zorbalık olarak algıladıkları ve kurbanların zayıf görünmek istememeleri olarak sıralamıştır.

Sözel zorbalık öğrencilerin en sık (%61.1) rapor ettiği zorbalık türüdür ve bu bulgu alan yazın bulgularıyla da örtüşmektedir (Richter, Palmay ve de Wet, 2000; Stockdale ve ark., 2002; Seals ve Young, 2003; Fekkes, Pijpers ve Verloove-Vanhorick, 2005; Pişkin, 2006). Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu ise en sık (%86,2) fiziksel zorbalığı rapor etmiştir. Boulton (1997) ve Hazler ve arkadaşlarının (2001) yaptıkları çalışmalarda da öğretmenlerin en çok fiziksel zorbalığı bildirdiği ve bunu sözel zorbalığın izlediği açıklanmıştır. Birkinshaw ve Eslea (1998) çalışmalarında öğretmenlerin fiziksel zorbalığı sözel zorbalığa göre daha ciddi ve incitici bulduklarını ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde kimi çalışmalarda da öğretmenlerin zorbalığı ilaç kullanımından sonra en ciddi öğrenci davranışı olarak gördükleri ve fiziksel zorbalığı sözel ve toplumsal zorbalığa göre çok daha olumsuz olarak nitelendikleri ortaya konmuştur (Boulton, 1997; Borg ve Falzon, 1989; Hazler ve ark., 2001). Bu nedenle öğretmenler daha önemli buldukları için fiziksel zorbalığı daha sık rapor ediyor olabilecekleri gibi diğer zorbalık türleri fiziksel zorbalık kadar dikkat çekici olmadığından öğretmenler tarafından farkına varılmamış ve bu yüzden daha düşük sıklıkta bildirilmiş olabilir. Oysa bilinmesi gerekir ki davranış fiziksel bile olsa üzerinde odaklanılması gereken nokta kurban üzerindeki fiziksel değil, psikolojik etkilerdir.

Zorbalığı yapan kişi/lere ilişkin bulgulara göre öğretmenler zorbalığın en çok bir grup tarafından yapıldığını bunu bir erkek ve bir kız tarafından yapılan zorbalığın

izlediğini rapor ederken öğrencilere göre ise zorbalığı en çok yapan bir erkek, sonra bir kız ve üçüncü sırada bir grup olarak rapor edilmiştir. Öğrenci raporlarından elde edilen bulgulardan erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalık yaptığının belirlendiği çok sayıda araştırma sonucu mevcuttur (O'Moore ve Hillery, 1989; Hoover, Oliver ve Thomson, 1993; Baldry ve Farrington, 2000; Carney ve Merrell, 2001; Nansel ve ark., 2001; Salmivalli ve Nieminen, 2002; Cohn ve Canter, 2003; Demaray ve Malecki, 2003; Mouttapa, Valente, Gallaher, Rohrbach ve Unger, 2004; Pişkin, 2006). Diğer taraftan öğretmenler tarafından zorbalığın bu kadar yüksek bir oranda (%69,0) bir grup tarafından yapıldığının rapor edilmesi aynı zamanda öğrenciler arasında gruplaşmanın, büyük olasılıkla da çeteleşmenin varlığına dikkat çekiyor olabilir.

Zorbalığın yapıldığı yerlere ilişkin bulgular, hem öğretmenlere hem de öğrencilere göre zorbalığın en yüksek oranda (öğretmenlerin %75,9'u; öğrencilerin %45,1'i) bahçede yaşandığını göstermektedir. Araştırmanın bu bulgusu da diğer araştırma bulgularıyla paralellik içindedir (Craig, Pepler ve Atlas, 2000; Smith ve Shu, 2000; Buchanon ve Winzer, 2001; Wolke, Woods, Stanford ve Schulz, 2001; Cooper ve Snell, 2003; Çinkır ve Karaman-Kepenekçi, 2003; Seals ve Young, 2003). Öğretmenler bahçe ile aynı oranda koridorları da zorbalığın yaşandığı yerler olarak bildirmişlerdir. Bu alandaki oranın yüksekliğinde öğretmenlerin nöbet yerlerinden birinin de koridorlar olmasının ve gözlem yapma şansının bulunmasının etkili olduğu düşünülmektedir. Öğretmenler tarafından bahçe ve koridorun ardından öğrenciler tarafından ise bahçenin ardından zorbalığın yapıldığı yerler arasında sınıf ve okula gidiş-dönüş yolu bildirilmiştir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından zorbalığın yapıldığı yerlerde en yüksek oranların okul alanlarına ilişkin olmasıdır. Bu sonuç bu alanlarda denetimin yeterli olmadığını aynı zamanda da öğretmenler tarafından zorbalığa karşı etkin bir şekilde müdahale edilmediğini göstermektedir. Bunun yanı sıra okula gidiş-dönüş yoluna ilişkin yüzdeler de zorbalık konusunda ailelerin bilgilendirilmesinin ve bilinçlendirilmesinin gereğini ortaya koymaktadır. Bu durum özellikle de küçük sınıflardaki öğrenciler açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Zorbalığın yapıldığı yerlere ilişkin hem öğretmen hem de öğrenci raporlarında dikkat çeken yerlerden biri de tuvaletlere ilişkin oranlardır (öğrencilerin %12,7'si; öğretmenlerin %13,8'i). Bu oranlar araştırmaya katılan her 100 öğrenciden yaklaşık olarak 13'ünün tuvalette zorbalığa uğradığını göstermektedir. Bu oranlar okullarda bu alanda da önemli ölçüde denetime gereksinim duyulduğu ortaya çıkmaktadır.

Zorbalığın anlatıldığı kişilere ilişkin elde edilen bulgular incelendiğinde, öğrencilerin yalnızca %13,9'u zorbalığa uğradığını okuldaki bir yetişkine anlattığını bildirirken öğretmenlerde ise bu oranın oldukça yüksek (%62,1) olduğu görülmektedir. Oysa öğrenciler, zorbalığa uğradığını en yüksek oranda bir arkadaşına, ikinci sırada ailesine anlattığını bildirmiştir. “Okuldaki bir yetişkine anlatma” seçeneği ise en son sırada yer almaktadır. “Hiç kimseye söylememe” seçeneği bile “öğretmene söyleme” seçeneğinin yaklaşık olarak iki katı oranındadır (% 22,2). Houndumadi ve Pateraki (2001) öğrencilerin zorbalığa uğradığını öncelikle ailelerine söylediğini ve öğretmenlerinin çoğunun onların zorbalığa uğradığını farkında olmadıklarını bildirmiştir. Bu çalışmada da mevcut çalışmaya benzer biçimde zorbalığa uğradığını “hiç kimseye söylemediğini” bildiren öğrencilerin oranı % 25,9’dur. İngiltere’de ikinci sınıf öğrencilerinin % 51,3’ü, dördüncü sınıf öğrencilerinin ise % 35,7’si zorbalığa uğradığını öğretmenlerine her zaman söylediğini ifade ederken Almanya’daki ikinci sınıf öğrencilerinde ise bu oran yalnızca % 9,8’dir (Wolke ve ark., 2001). Öğrencilerin tepkilerindeki bu farklılık büyük olasılıkla öğretmenlerin zorbalığa karşı sergiledikleri davranışlar nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Ancak öğrenciler öğretmenlerine durumlarını söyleseler de onların gerekli müdahaleyi yapmakta çoğunlukla yetersiz kaldıklarını düşünmektedir. Kanada’da gerçekleştirilen bir çalışmada öğretmenlerin %85’i zorbalığa müdahale ettiklerini söylerken öğrencilerin sadece %35’i bunu doğrulamıştır (Pepler, Craig, Ziegler ve Cahrach, 1994). Nedenler ne olursa okul ikliminin olumlu olduğu bir okulda öğrencilerin zorbalığa uğradığını öncelikle öğretmenlerine bildirmesi beklenmektedir. Bulgular bir bütün olarak ele alındığında zorbalığa uğradığını aile ve öğretmenlerine söylemediğini ve yardım almadığını bildiren öğrenci ifadelerinin sıklığı bu çocukların ailelerinin ve öğretmenlerinin düşündüğünden daha fazla yardıma ihtiyaçlarının olduğunu açıkça göstermektedir.

Sonuç ve Öneriler

Zorbalık okul iklimini olumsuz yönde etkiler ve öğrenmenin niteliğini düşürür. Öğrenciler güvende hissetmedikleri zaman öğrenemezler ve öğrenci güvenliği öğretmenlerin katılımı ve sorumluluğu olmadan gerçekleşemez. Ancak ne yazık ki zorbalığı azaltmayla ilgili etkili programların geliştirilmesi ve uygulanmasıyla ilgili en büyük direnç öğretmenlerden gelmektedir. Öğretmenlerin ve diğer okul personelinin bu konuda tepkileri tek kelimeyle hayal kırıklığı yaratmaktadır. Her zorbalık karşıtı programın yaşamsal noktası öğretmenlerin zorbalığı anlaması ve etkin biçimde müdahale etmesidir. Öğretmenler bu sorunun

önemini ve çocukları korumada kendilerine düşen rolü anlamalıdır. Öğretmen yetiştirme programları da öğrencilerine bu rolü benimsetecek şekilde düzenlenmelidir. Öyle ki öğretmen sınıfa ilk girdiği günden itibaren bu ciddi problemle başa çıkacak donanımda olmalıdır. Boulton ve Underwood (1992)'un çalışmasında öğrencilerin %41'i *bazen* zorbalığı durdurmaya çalıştığını söylemiş, %16'sı *asla* böyle bir şey yapmadıklarını belirtmiş ve %12'si daima diye cevap vermiştir. Bu grubun %31'i ise *zorbalığı durdurmak için ne yapacağını bilmediğini* belirtmiştir. Seyirci olmak öğrencilerin kimisini zorbalık davranışları için yüreklendirir. Bunların yanı sıra Ziegler ve Rosenstein-Manner (1991) öğrencilerin %33'ünün hoşlanmadıkları bir çocuğa zorbalık yapılırken katılabileceklerini söylediğini bildirmiştir (Aktaran Bidwell, 1997). Oysa zorbalıkta ne zorba ne de kurban olarak yer almayı, duruma seyirci kalan grupta yer alan öğrenciler de zorbalığın davranışlarını izlerken kendi güvenlikleri için kaygılanır ve günün birinde bu saldırgan davranışların onlara yöneleceğini düşünürler. Eğer bu grubun gücü harekete geçirilirse bu duruma sadece seyirci kalmazlar, aynı zamanda kurbanı destek verip onu güçlendirerek bu yolla zorbanın gücünü zayıflatırlar. İlköğretimdeki zorbalık davranışı ile ilerleyen yıllarda ortaya çıkan suçluluk arasında yüksek bir ilişkinin olması (Olweus, 1993), zorbalık kurbanlarının yetişkinlikte kendine güvenlerinin düşük olması eğilimi (Byrne, 1994), zorbalığın uzun dönemdeki etkilerinin şiddet ve gücün yanlış kullanımı olduğu düşünüldüğünde, öğrencilere zorbalıkla başa çıkma becerilerinin öğretilmesi hem zorbalığa uğrayan öğrencilerin kendilerini savunabilmeleri için hem de zorbalığa uğrayanlara akranlarının sahip çıkması bakımından ayrı bir önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Baldry, A.C. ve Farrington, D.P. (2000). Bullies and delinquents: Personal characteristics and parenting styles. (Electronic version) *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 10, 17-31.
- Batsche, G.M. ve Knoff, H.M. (1994). Bullies and their victims: Understanding a pervasive problem in the schools. (Electronic version) *School Psychology Review*, 23, 165-174.
- Bauman, S. ve Del Rio, A. (2005). Knowledge and beliefs about bullying in schools: Comparing pre-service teachers in the United States and the United Kingdom. (Electronic version) *School Psychology International*. 26(4), 428-442.

- Bidwell, N. M. (1997). The Nature and Prevalence of Bullying in Elementary Schools SSTA Research Centre Report.
- Birkinshaw, S. ve Eslea, M. (September 1998). Teachers' attitudes and actions toward boy&girl and girl&boy bullying. Poster presented at the Annual Conference of the Developmental Section of the British Psychological Society, Lancaster University. İnternetten 21 Nisan 2007'de elde edilmiştir. <http://www.uclan.ac.uk/psychology/bully/files/sue2.pdf>
- Björqvist, K., Lagerspetz, K.M.J. ve Kaukiainen, A. (1992). Do girls manipulate and boys fight? Developmental trends regarding direct and indirect aggression. (Electronic version) *Aggressive Behavior*, 18, 117-127.
- Borg, M.G. ve Falzon, J.M. (1989). Primary school teachers' perception of pupils' undesirable behaviours. (Electronic version) *Educational Studies*, 3, 251-259.
- Bosworth, K., Espelage, D.L. ve Simon, T.R. (1999). Factors associated with bullying behaviour in middle school students. (Electronic version) *Journal of Early Adolescence*, 19, 341-362.
- Boulton, M.J. (1997). Teachers' views on bullying definitions, attitudes and ability to cope. (Electronic version) *British Journal of Educational Psychology*, 67, 223-233.
- Boulton, M. ve Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. (Electronic version) *British Journal of Educational Psychology*, 62, 73-87.
- Buchanan, P. ve Winzer, M. (2001). Bullying in schools: Children's voices. (Electronic version) *International Journal of Special Education*, 16(1), 67-79.
- Byrne, B. (1994). Bullies and victims in a school setting with reference to some Dublin schools. (Electronic version) *The Irish Journal of Psychology*, 15(4), 574-586.
- Carney, A.G. ve Merrell, K. W. (2001). Bullying in schools: Perspectives on understanding and preventing an international problem. (Electronic version) *School Psychology International*, 22, 364-382.
- Clarke, E.,A. ve Kiselica, M.S. (1997). A systematic counseling approach to the problem of bullying. (Electronic version) *Elementary School Guidance and Counseling*, 31, 310-315.

- Cohn, A. ve Canter, (2003). Bullying: Facts for schools and parents. *National Association of School Psychologists*. İnternet'ten 12 Mart 2006'da elde edilmiştir. <http://www.naspcenter.org>.
- Cooper, D., ve Snell, J.L. (2003). Bullying. (Electronic version) *Educational Leadership*, 60(6), 22-25.
- Craig, W.M., Pepler, D.J. ve Atlas, R. (2000). Observations of bullying in the playground and in the classroom. (Electronic version) *School Psychology International*, 21, 22-36.
- Craig, W.M. ve Pepler, D. (2000). Making a difference in bullying. REPORT #60. ISSN 084-9749 ISBN 1-55014-403-0 İnternet'ten 11 Nisan 2007'de elde edilmiştir.
http://www.arts.yorku.ca/lamarsh/pdf/Making_a_Difference_in_Bullying.pdf
- Çınkır, Ş. ve Karaman-Kepenekçi, Y. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 34, 236-253.
- Demaray, M.K. ve Malecki, C.K. (2003). Perceptions of the frequency and importance of social support by students classified as victims, bullies and bully/victims in an urban middle school. (Electronic version) *School Psychology Review*, 32, 471-490.
- Dölek, N. (2007). Öğrencilerde zorbaca davranışlar. <http://www.sg.k12.tr/index.php?id=1182> İnternette 28 Kasım 2007'de elde edilmiştir.
- Fekkes, M., Pijpers, F.I.M. ve Verloove-Vanhorick, S.P. (2005). Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. (Electronic version) *Health Education Research Theory & Practice*, 20(1), 81-91.
- Garrity, C., Jens, K., Porter, W., Sager, N. ve Short-Camilli, C. (1996). Bully-proofing Your school: a comprehensive approach. *National School Safety Center News Journal*, 20-23.
- Glover, D., Gough, G., Johnson, M. ve Cartwright, N. (2000). Bullying in 25 secondary schools: Incidence, impact and intervention. (Electronic version) *Educational Research*, 42(2), 141-156.
- Greeff, P. (2004). The Nature and Prevalence of Bullying During the Intermediate School Phase. Thesis of Master, Faculty of Humanities, Department of Psychology, at the Bloemfontein. University of the Free State. İnternette 04

- Haziran 2006'da elde edilmiştir. <http://etd.uovs.ac.za/ETD-db/theses/available/etd-09292005-154532/unrestricted/GREEFFP.pdf>
- Hazler, R., Hoover, J.H. ve Oliver, R. (1992). What kids say about bullying. *The Executive Educator*, November, 20-22.
- Hoover, J.H., Oliver, R.L. ve Thomson, K.A. (1993). Perceived victimisation by school bullies: New research and future direction. (Electronic version) *Journal of Humanistic Education and Development*, 32, 72-84.
- Hazler, R.J. (1994). Bullying breeds violence. You can stop it. *Learning*, 22(6), 38-41. İnternet'ten 8 Temmuz, 2006'da elde edilmiştir. <http://www.eric.ed.gov/>
- Hazler, R.J., Miller, D.L., Carney, J.V. ve Green, S. (2001). Adult recognition of school bullying situations. (Electronic version) *Educational Research*. 43, 133-146.
- Houndoumadi, A. ve Pateraki, L. (2001). Bullying and bullies in Greek elementary schools: Pupils' attitudes and teachers'/parents' awareness'. (Electronic version) *Educational Review*, 53, 19-27.
- Kapıcı, E.G. (2004). İlköğretim öğrencilerinin zorbalığa maruz kalma türünün ve sıklığının depresyon, kaygı ve benlik saygısıyla ilişkisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 37(1):1-13.
- Kepenekçi, Y. & Çınkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect*. 30(2):193-204.
- Ma, X., Stevin, L.L. ve Mah, D.L. (2001). Bullying in school: nature, effects, and remedies. (Electronic version) *Research Papers in Education*, 16(3), 247-270.
- Mouttapa, M., Valente, T., Gallaher, P., Rohrbach, L.A. ve Unger, J.B. (2004). Social network predictors of bullying and victimization. (Electronic version) *Adolescence*, 39, 315-336.
- Nansel, T.R., Overpeck, M., Pilla, R.S., Ruan, W.J., Simons-Morton, B. ve Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth: Prevalence and association with psychosocial adjustment. (Electronic version) *Journal of the American Medical Association*, 285(16), 2094-2100. <http://jama.ama-assn.org/cgi/content/abstract/285/16/2094>
- Naylor, P., Cowie, H., Cossin, F., Bettencourt, R. ve Lemme, F. (2006). Teachers' and pupils' definitions of bullying. (Electronic version) *British Journal of Educational Psychology*, 76, 553-576.

- Olafsen, R.N. ve Viemerö, V. (2000). Bully/victim problems and coping with stress among 10 to 12-year-old pupils in Åland, Finland. (Electronic version) *Aggressive Behavior*, 26, 57-65.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school – What we know and what we can do.* Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (2003). A profile of bullying. (Electronic version) *Educational Leadership*, 60(6), 12-17.
- O'Moore, A.M. ve Hillery, B. (1989). Bullying in Dublin schools. (Electronic version) *Irish Journal of Psychology*, 10(3), 426-441.
- Pepler, D.J., Craig, W.M., Ziegler, S. ve Charach, A. (1994). An evaluation of an anti-bullying program intervention in Toronto Schools. (Electronic version) *Canadian Journal of Community Mental Health*, 13, 95-110.
- Pişkin, M. (2006). Akran zorbalığı olgusunun ilköğretim öğrencileri arasındaki yaygınlığının incelenmesi. *I.Şiddet ve Okul: Okul ve Çevresinde Çocuğa Yönelik Şiddet ve Alınabilecek Tedbirler Sempozyumu*, 28-31 Mart 2006, İstanbul.
- Richter, L., Palmary, I. & de Wet, T. (2000). The transmission of violence in schools: Birth to ten children's experiences of bullying. (Electronic version) *Urban Health & Development Bulletin*, 3,19-22.
- Rigby, K. (1997). Attitudes and beliefs about bullying among Australian school children. (Electronic version) *Irish Journal of Psychology*, 18(2), 202-220.
- Salmivalli, C. ve Nieminen, E. (2002). Proactive and reactive aggression among school bullies, victims and bully-victims. (Electronic version) *Aggressive Behavior*, 28, 30-44.
- Seals, D. ve Young, J. (2003). Bullying and Victimization: Prevalence and relationship to gender, grade level, ethnicity, self-esteem and depression. (Electronic version) *Adolescence*, 38, 735-747.
- Siann, G., Gallagher, M., Lockhart, R., & Rawson, L. (1993). Bullying: Teachers' views and school effects. (Electronic version) *Educational Studies*, 19, 307-321.
- Smith, P.K. ve Shu, S. (2000). What good school can do about bullying: findings from a survey in English schools after a decade of research and action. (Electronic version) *Childhood*, 7(2), 93-212.

- Stockdale, M., Hangaduambo, S., Duys, D., Larson, K. ve Sarvela, P.D. (2002). Rural elementary students', parents' and teachers' perceptions of bullying. (Electronic version) *American Journal of Health Behavior*, 26, 266-277.
- Wolk, D., Woods, S., Bloomfield, L. ve Karstadt, L. (2000). The association between direct and relational bullying and behavior problems among primary school children. (Electronic version) *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 41(8), 989-1002.
- Wolke, D., Woods, S., Stanford, K. ve Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: Prevalence and school factors. (Electronic version) *British Journal of Psychology*, 92, 673-696.
- Yıldırım, S. (2001). Zorbalık, aile ortamı ve popülerite arasındaki ilişkiler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Yoon, J.S. ve Kerber, K. (2003). Bullying: Elementary teachers' attitudes and intervention strategies. (Electronic version) *Research in Education*, 69, 27-35.

Summary

THE VIEWS OF ELEMENTARY SCHOOL TEACHERS AND STUDENTS ABOUT BULLYING

Hülya KARTAL* **Asude BİLGİN****

Bullying is a kind of aggressive behavior and defined in a number of ways. The most important aspects of the bullying can be derived from these definitions: a) bullying is performed on intention to hurt or injure; b) it is repeated over time; c) there is a power imbalance between the bully and the victim (Olweus, 1993). Beyond these the most important part of the bullying is the fact that it is a serious and widespread social problem (Batsche & Knoff, 1994). The research findings showed that it is quite prevalent among elementary school students. For example Nansel et al. (2001) studied with 15.686 students at the 4-10th. Grades and found that 10, 6% of them bullied. Greeff (2004) declared that 56, 4 % of 4-5 and 6th grade students bullied somehow. Violence in schools has taking attention of researchers, media, parents and the Ministry of National Education since 10 years in Turkey. Yıldırım investigated (2001) bullying behaviors of children and found that the family characteristics of victims, bullies and bully- victims do not have significant differences. Kepenekçi and Çinkır (2006) reported that 33% of 692 high school students verbally, 35.5% of them physically, 28,3% of them emotionally and 15,6% of them sexually bullied in the school.. Dölek (2002) declared that 51.26% of elementary and middle school students in Istanbul were bullied at least once in a week. The research of Kapıcı (2004) showed that 40% of students were bullied somehow. In addition to this it was found that bullying is related to psychological variables rather than demographic variables. Pişkin (2006) found that 35% of 1154 students from 4,5,6,7 ve 8.grades were bullied regularly. Researches revealed that most of the educationalists define bullying only as physical attacks and they don't accept verbal and psychological bullying as bullying. This is why the ratios of

Address for correspondence: *Öğr. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Görükle Kampüsü 16059/BURSA, hkartal@uludag.edu.tr; **Doç. Dr., Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Öğretim Üyesi Görükle Kampüsü 16059/BURSA

bullying prevalence, chronicity and the kinds differ from teachers to students. At the other side teachers generally reports that every time they successfully intervenes to the bullying situations (75%) but only some of the students (25%) approves this (Bauman & Del Rio, 2005). The probable reasons for the differences of teacher and students reports about the several variables of bullying are as follows: a) Students don't tell their situation to the adults; because they don't believe that they can solve the problem or they don't want to be perceived as deficient; c) they believe that if they complaint bullies take the revenge (Cooper & Snell, 2003). Some of the researchers reported that either the adults around the children don't know how to intervene or they afraid of raising the problem (Horn & Socherman 1996 cited in Ma, Stevin, & Mah, 2001). However if teachers intervene the situation victims are effected positively and they don't feel desperate and powerless.

Purpose of the Study

The purpose of the study was to investigate the prevalence of bullying according to the reports of teachers and the students and to compare these. In terms of this general purpose these questions were tried to be answered. According to the teachers and the students: 1- What is the prevalence of bullying in the schools? 2- Who are the bullies? 3-Where the bullying takes place? 4- Whom the students tell their victimization?

Methods

545 (296 girls; 249 boys) students from four to eight grades of an elementary school in Bursa at low SES and 87 teachers (30 women; 57 men) were participated in this descriptive study. Turkish form of Colorado School Climate Survey (Garttiy et al., 1996) was used in the study. Cronbach Alpha reliability coefficient of the questions for the students was “.70” and for teachers was “.85”. The data was analyzed by means of descriptive statistics as percentile and comparisons performed by chi square tests at significance level of .05.

Findings and Results

The results revealed that the prevalence of bullying was pretty common among the students (24.1 % - 86.2 %). The frequency reports of the teachers for different kinds of bullying were significantly higher than the student reports. This was evaluated as an important result. The literature has contradictory results about this issue. Naylor et al. (2006) declared that teachers reported higher frequencies for

different kinds of bullying than the students'. This finding was interpreted as the discouragement of the students to tell about bullies. At the other side the result felt that teachers don't feel any responsibility about bullying in their school. If they felt in terms of social desirability they won't report the bullying rates in this frequency. Verbal bullying was reported by the students at the highest ratio (61,1 %) and it is consistent with the literature (Pişkin, 2006; Richter, Palmary and de Wet, 2000; Seals and Young, 2003; Stockdale et al. 2002). The highest ratio of teacher reports was physical bullying (% 86, 2) and it is also parallel to other findings (Boulton, 1997; Hazler et al., 2001). Probably this means that teachers accept only physical behaviors as bullying. According to teacher reports bullying was performed by a group (69.0 %), but the students declared that it was mostly boys (65.5 %). The students said that bullying mostly takes place in the garden (45.1 %), teachers reported that it is in the garden and in the corridors of school (75.9 %). In comparison to the percentages of teachers (62, 1 %) only 13, 9 % of the students said that they tell their victimization to an adult in the school. Even the response to the alternative "I don't tell to anyone" was as double from the alternative "I tell to the teacher". Houndumadi and Pateraki (2001) also wrote that students firstly tell their parents when they are bullied and their teachers even don't differ their victimization in their class. Similar to this report in this study the rates of students who said don't tell to anyone" was 25,9 %. Whatever the reasons are in a good school climate it was expected for students firstly to tell their teachers about bullying. Urgently the teachers have to be enlightened about the negative consequences of bullying and intervention programs have to be improved.

Conclusions and Recommendations

Bullying affects school climate in the negative direction and lessens the quality of learning. When the students don't feel safe, they can't learn and safety in the school can't be realized without the responsibility and participation of teachers. Unfortunately the main resistances come from teachers about the improvement and implementation of anti-bullying programs. Whole school staff is in a frustrating attitude on this issue. In fact the critical point of every anti-bullying program relies upon the understanding and intervening of teachers to bullying. They must realize the importance of this problem and their role about this. Teacher education programs have to be regulated on this direction. Then we can raise equipped teachers for overcoming this serious problem.